



№ 27 (380)
Ліпень 2011 года



Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➔ Падзея: палескі фальклор
у Студзіводах –

стар. 3

➔ Асоба: аўтар грамадзянскага
шрыфту –

стар. 4

➔ Рэлігія: барацьба
ўплываў –

стар. 7



На тым тыдні...

✓ 30 чэрвеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя трох (з сямі агульных) праектаў: распрацаваны і створаны **новы сайт музея (www. histmuseum.by)**; **адрэстаўраваны цэхавыя харугвы XIX стагоддзя** (харугва цэхаў музыкаў і харугва цэхаў ткачоў 1-й паловы XIX стагоддзя); выдадзены **каталог «Брылёўскі скарб»**, які распачаў новую серыю выданняў пад агульнай назвай «Скарбы Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь». Усе праекты рэалізаваныя пры падтрымцы кампаніі Japan Tobacco International (JTI) у першым паўгоддзі 2011-га.

Партнёрства паміж JTI і музеям накіраванае на арганізацыю сумесных мерапрыемстваў па захаванні і прэзентацыі нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны.

✓ 4 ліпеня ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі прайшла **прэзентацыя фотаальбома «Віцебшчына ў 1941–1944 гг.: акупацыя і вызваленне»**. У ім змешчаныя фотаздымкі з фондаў музея (зробленыя пад час вайны нямецкімі салдатамі, мясцовымі жыхарамі, фотакарэспандэнтамі ТАСС і розных савецкіх перыядычных выданняў). Некаторыя здымкі апублікаваныя ўпершыню.

Ідэя альбома належыць вядомаму даследчыку гісторыі Вялікай Айчыннай вайны з Мінска, кандыдату гістарычных навук, дацэнту, загадчыку кафедры філасофіі і гісторыі Беларускага дзяржаўнага аграрнага тэхнічнага ўніверсітэта Я.А. Грэбеню. Ідэю падтрымаў дырэктар Віцебскага абласнога краязнаўчага музея Г.У. Савіцкі, а ў складзе творчай групы па падрыхтоўцы фотаальбома, акрамя названых спецыялістаў, працавалі старшы навуковы супрацоўнік музея В.М. Давідоўская і дацэнт кафедры гісторыі Беларусі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава А.М. Дулаў. Камп'ютарны дызайн і вёрстку выдання здзейснілі А.М. Кісялёў і Н.М. Самсонава. Альбом пабачыў свет дзякуючы фінансавай падтрымцы кампаніі Velcom.

✓ 10 ліпеня ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся гала-канцэрт удзельнікаў **Першага фестывалю мастацтваў беларусаў свету**. У ім бралі ўдзел нашыя землякі з розных краін: Расія, Украіна, Літва, Латвія, Эстонія, Малдова, Казахстан і інш. Гледачы змаглі пачуць даволі знаёмыя і новыя спевы на роднай мове, якую нашыя суйчыннікі карпатліва захоўваюць, не забываючыся на свае карані. Акрамя галаканцэрта жыхароў сталіцы ветліва запрасілі Нацыянальны мастацкі музей на выстаўку **«Беларускія мастакі замежжа»**, Нацыянальны гістарычны музей на фотавыстаўку **«Мы – беларусы»** (прысвечаная суйчыннікам, якія жывуць за мяжой) і Музей гісторыі беларускай літаратуры на літаратурную выстаўку **«Паэты і пісьменнікі беларускага замежжа»**.

Памяці Песняра

Кожны год у канцы чэрвеня – пачатку ліпеня Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ладзіць мерапрыемствы памяці першага народнага паэта Беларусі. Як паведамляла «КГ» у № 25, сёлетняя праграма Купалаўскіх святаў складаецца з чатырох этапаў. Мерапрыемствы пачаліся 28 чэрвеня на Вайсковых могілках у Мінску. У гэты дзень – дзень смерці паэта адбыліся «Жальбіны». На могілках сабраліся вядомыя літаратары, даследчыкі творчасці паэта, супрацоўнікі музея, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі і грамадскасці. Яны ўсклалі кветкі да помніка Песняру і выказалі словы падзякі Янку Купалу – Чалавеку, Паэту, Грамадзяніну.

Памятны мітынг пачаўся з уступнага слова дырэктара Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алены Мацевасян. Яна адзначыла: «У гэты дзень 69 гадоў таму ў Маскве трагічна абарвалася жыццё Песняра. Але паэты не сыходзяць у нябыт. Спадчына Купалы – неацэнны духоўны скарб беларускага народа і ўсіх сумленных людзей».

Потым выступіў старшыня Міжнароднага фонду Янкі Купалы доктар філалагічных навук, прафесар Вячаслаў Рагойша. Ён перадаў вітанне ад удзельнікаў міжнароднай навуковай канферэнцыі беларусістаў, што праходзіла ў БДУ, і падкрэсліў, што ўшанава-

не Янкі Купалы адбываецца напярэдадні Дня Незалежнасці Беларусі, шлях да якой Янка Купала пракладаў нам сваімі вершамі. З ягонымі заветамі незалежная Беларусь крочыць далей – у новы час.

Пісьменнік, намеснік старшыні Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Анатоль Бутэвіч звярнуў увагу прысутных на тое, што чым больш гадоў праходзіць з дня смерці Янкі Купалы, тым больш значнай становіцца для беларусаў яго постаць. Па творах Янкі Купалы беларусаў пазнаюць у свеце.

Расказалі пра творчую працу па далучэнні да Купа-

лавага слова дзяцей і моладзі і прачыталі свае вершы, прысвечаныя Янку Купалу, прадстаўнікі літаратурных выданняў: паэтэса, літаратурны аглядальнік газеты «СБ. Беларусь Сёгодня» Людміла Рублеўская, якая, дарэчы, з'яўляецца кіраўніком моладзевыга згуртавання пры музеі «Літаратурнае прадмесце»; Таццяна Сівец – галоўны рэдактар часопіса «Малодосць»; паэтэса Раіса Баравікова; пісьменнік Уладзімір Навумовіч.

У заключным слове Алена Мацевасян запрасіла прысутных у Архікафедральны касцёл Найсвяцейшай Панны Марыі на святую імшу, прысвечаную памяці Песняра і яго родных, якая адбылася ўвечары. Пасля імшы са словамі пра Янку Купалу да прыхаджанаў звярнуўся Анатоль Бутэвіч: «Янка Купала вярнуў беларусам роднае Слова, дадзенае ім Богам. Сёння гэта слова гучыць амаль ва ўсіх касцёлах Беларусі. Усё жыццё Купалы – малітва за народ, за дабро і высакароднасць на зямлі нашай».

Кв. ПАПАРАЦЬ



Зноў археалагічны лагер

У Асіповіцкім раённым адзеле адукацыі склалася добрая традыцыя арганізацыі летніх археалагічных лагераў школьнікаў. Такія летнікі ладзіліся ўжо восем разоў, шэсць з іх праходзілі ў вёсцы Свіслач, на замчышчы часоў Старажытнай Русі і ВКЛ.

Зараз у Свіслачы завяршаецца чарговы археалагічны сезон. Пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук Вадзіма Іванавіча Кошмана навучэнцы «паднялі» культурны слой на плошчы ў 32 м² да глыбіні болей за 2 м. Знойдзеныя 3 пабудовы розных эпох, хатні посуд, прылады працы, рэшткі ўзбраення, косці жывёл.

Шмат гадоў лагер узначалвае Святлана Браніславаўна Хацкевіч, а вось выхавацелі зараз новыя. Адна з



іх, настаўніца рускай мовы і літаратуры з Асіповічаў Алена Аляксееўна Старасціна, расказвае:

– Калі ехала сюды, не ведала, што гэта такое – археалагічныя раскопкі. Вельмі здзівілася, калі ўбачыла на ўласныя вочы, як са звычайнай, быццам, зямлі выкопваюць старажытныя рэчы. Спачатку моцна хвалялася за дзяцей: ці здолеюць яны ўцягнуцца ў працу, нават начамі не спала (сапраўды, на першых кроках раскопшчыкі сутыкнуліся з пластом бітай цэглы, капаць было вельмі цяжка). Дзеці ў лагеры харошыя. Гарадскія – болей жвавыя, а вясковыя – працавітыя (у лагеры, акрамя школ горада, былі вучні з Вязуўніцы, Карытнага, Лапічаў, Ліпеня, Ясеня).

Саша Ганчар з гімназіі і Лёша Клімовіч з прафесійна-тэхнічнага каледжа па ўласным жаданні нават працавалі ў дзве змены. Былы навучэнец, а зараз рабочы-электрык раённага вузла электроннай сувязі Яўген Грышановіч таксама добра-

ахвотна прыязджаў працаваць на раскопе.

Будучы аўтаслесар Аляксей Клімовіч расказаў, што ў Свіслач яму прапанаваў паехаць сябра, які сам калісьці ўдзельнічаў у раскопках. Была ў лагеры і культурна-забаўляльная праграма: выбары «міс» і «містэра» лагера, конкурс на лепшую пару, былі, дыкатэкі і «Дзень наадварот» – з пераапрапаннем.

Спадабалася ў лагеры і Каці Кунцэвіч, якая скончыла 8 класаў школы № 4 Асіповічаў. Каця выдатная спартсменка і таксама цікавіцца гісторыяй, асабліва жыццёвымі шляхамі розных гістарычных асобаў. Дзяўчынцы, як і Лёша Клімовічу, запомніліся знаходкі старажытных рэчаў.

Канечне, дажджы, што ішлі паўмесяца, замарудзілі працу на раскопе, але ўсё ж добрыя вынікі ёсць. Будзем спадзявацца, што праца на замку працягнуцца і ў наступным годзе.

Юрый КЛЕВАНЕЦ,
фота аўтара

«І марам волю дам...»

Скарбонка краязнаўчай літаратуры папоўнілася грунтоўным, гістарычна ёмкай выданнем кнігі Алеся Карлюкевіча «І марам волю дам: літаратурная карта Пухавіччыны», назвай да якой абраныя радкі Якуба Коласа. На гэтай «карце» пазначаныя месцы, звязаныя з лёсамі Якуба Коласа, Янкі Маўра, Пятра Глебкі, Таісы Бондар, Алеся Бачылы, Артура Вольскага, Аляксандра Ельскага і інш. На старонках кнігі змешчаныя звесткі пра факты з жыцця вядомых асобаў, а таксама вытрымкі з літаратурных твораў, якія ствараліся на гэтай зямлі. Выданне ілюстраванае адмысловымі фотаздымкамі. Кніга пра падарожжа па літаратурнай памяці Пухавіччыны з'явілася вынікам шматгадовага літаратурна-навуковага даследавання пісьменніка і краязнаўцы Алеся Карлюкевіча, ураджэнца вёскі Зацітава Слабада Пухавіцкага раёна. Аўтар сустракаўся з землякамі-краязнаўцамі, збіраў звесткі ў музеях, шчыльна супрацоўнічаў з кіраўніком Пухавіцкага краязнаўчага музея А. Прановічам.

Кніга выйшла ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі» тыражом 1 500 асобнікаў і адрасаваная шырокаму колу аматараў айчыннай літаратуры, гісторыі і культуры, краязнаўцам. Яна будзе добрым дапаможнікам для школьнага пазакласнага чытання.

Прэзентацыя кнігі адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Свае ўражанні пра новае выданне, віншаванні і пажаданні да аўтара выказалі галоўны рэдактар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» Ларыса Языковіч, ветэран вайны пісьменнік Алесь Савіцкі, загадчык аддзела Дэпартаменту па архівах і справаходстве Міністэрства Уладзімір Крук, выдавец і краязнаўца Віктар Хурсік, літаратары Алесь Бадак, Раіса Баравікова, Мікола Мятліцкі і інш. Асобнік кнігі з аўтаграфам быў перададзены Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.



А. Карлюкевіч

У заключным слове Алесь Карлюкевіч выказаў пажаданне, каб падобныя «літаратурныя карты» былі падрыхтаваныя для кожнага раёна.

На заканчэнне нагадаю словы Адама Мальдзіса з прадмовы да кнігі: «...Яна выклікае пачуццё гордасці не толькі за паасобны раён ці вобласць. А за ўсю нашу краіну. Яна

ўзмацняе нашы патрыятычныя пачуцці... Вось вам і камернае краязнаўства, якое на вачах перарастае ў радзімазнаўства, набывае глабальныя вымярэнні».

Як стала вядома на прэзентацыі, за грунтоўную краязнаўчую працу Алесю Карлюкевічу прысвоенае званне ганаровага грамадзяніна Пухавіцкага раёна. Віншуем!

Зм. ВОЖЫК, фота аўтара



Свіслач-2011
Гарадзішча
Грб'ёны
Пласт VІ
Глыб. 280
Квадрат
N201

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць
камплектаў

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ
КАРТКА

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

Зварот да чытачоў

«Краязнаўчая газета» вымушаная звярнуцца да сваіх чытачоў з просьбаю падтрымаць яе існаванне матэрыяльна.

Эканамічны крызіс, у якім апынулася Беларусь, паставіў нашу газету перад праблемай: быць ці не быць ёй – адзінай краязнаўчай у нашай краіне. Дзевяты год існавання газеты стаў сапраўды катастрафічным (значна падаралі папера і друк, іншыя матэрыялы, неабходныя для падрыхтоўкі выпуску газеты). Штат рэдакцыі працуе не за грошы (тое, што атрымоўваюць, грашыма назваць не магу – сорамна). Яны працуюць за ідэю, краязнаўчую ідэю. На жаль, краязнаўцаў, што падтрымліваюць нашу газету (выпісваюць), няшмат: іх у мінулым годзе было каля 150 чалавек на ўсю Беларусь. І нават гэта мы разумелі, бо большасць краязнаўцаў – людзі, якія жывуць за мяжой беднасці, і адзіным месцам, дзе б яны маглі пазнаёміцца з краязнаўчымі навінамі, з'яўляюцца бібліятэкі. У сувязі з гэтым хачу шчыра падзякаваць кіраўнікам бібліятэк, раённым аддзелам культуры за падтрымку і выказаць надзею на будучае супрацоўніцтва з «КГ».

Каб падоўжыць існаванне «Краязнаўчай газеты», мы вымушаныя павысіць яе кошт. Нашыя разлікі паказалі: каб забяспечыць выпуск, адзін экзэмпляр павінен каштаваць у рэдакцыі не менш за 2 000 рублёў. Разумеем, што для многіх чытачоў гэта вялікая дадача, але ў нас няма іншага шляху.

Звяртаемся да нашых пастаянных чытачоў. Можа, сярод тых 150 сяброў «КГ» знойдзецца хоць адзін, які падкажа імя ці адрас зацікаўленага чалавека (арганізацыі), здольнага нам трохі дапамагчы. Уявіце сабе: для таго, каб газета не закрылася, нам патрэбна на друк і паперу штомесяц усяго 450 еўра, на год – 5400 еўра (ці беларускіх рублёў па курсе банка). І шукаць гэтыя грошы мы павінны ў нашай краіне, у сваіх збяднелых у адначасе людзей: нашае краязнаўства цікавіць толькі нас з вамі і больш нікога ні ў далёкім, ні ў бліжнім замежжы.

Чакаем водгукаў зацікаўленых людзей. Загадзя дзякуем за неабыхавасць!

Уладзімір ГЛЕП, галоўны рэдактар «КГ»,
старшыня ГА «Беларускі фонд культуры»

Наш рахунак

№ 3015741330015 в отд. № 539 г. Минска ОАО «Белинвестбанк», код 739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; тел. бух. (017) 283 28 24.

На наш зварот ужо адгукнуліся і аказалі матэрыяльную дапамогу: Гісторыка-патрыятычны клуб «Спадчына», м. Дварэц Дзятлаўскага раёна

Ляўкевіч Наталля Міхайлаўна, м. Дварэц Дзятлаўскага раёна

Севарынец Павел Канстанцінавіч, г. Віцебск

Шчыры дзякуй добрым людзям за паразуменне і падтрымку!



Ужо які год запар за межамі Беларусі праходзіць традыцыйны фальклорны фестываль «Там па маёвуй росі».

Адбываецца ён у Польшчы каля горада Бельска-Падляшскага ў малым яго прыгарадзе Студзіводы. Кожны раз гледачоў фестывалю чакае цікавая праграма, каларытныя выступы і іншыя адметныя нечаканасці ад арганізатараў. Але перад тым, каб раскажаць непасрэдна пра само мерапрыемства, хочацца прыгадаць тую зямлю, якая ветліва запрашае калектывы з Беларусі.

Падляшша (рэгіён Беларускай зямлі) не адно стагоддзе было цесна звязанае з беларускай зямлёю: уваходзіла ў Вялікае Княства Літоўскае (па дамоў 1569 года было аддадзенае Польшчы), у склад Расійскай Імперыі, пасля 1939 года ў БССР. Але затым зноўку звязала свой лёс з Польшчай. Аднак і зараз у самім горадзе Бельска-Падляшскім існуе беларускі ліцэй імя Браніслава Тарашкевіча. У Беластоку дзейнічаюць беларускія грамадскія арганізацыі. Рэгіён і сёння ўражвае значнай колькасцю помнікаў, у першую чаргу праваслаўнымі цэрквамі (сярод іх і знакамітая Супральская царква). І канечне, нельга не адзначыць, што многія жыхары Беласточчыны размаўляюць на беларускай мове – з мясцовымі асаблівасцямі.

Непаўторным рэгіёнам робіць тое, што ён знаходзіцца на скрыжаванні культуры і ўплываў, але пры гэтым захоўвае сваё аблічча. Можна, нават таму тут і спрабуюць наладзіць значныя мерапрыемствы па ўшанаванні сваёй гісторыі і культуры, якія так цесна звязаныя з навакольнымі землямі.

«Музей Малой Айчыны», які там створаны, ужо восьмы раз збірае на сваёй тэрыторыі гасцей фестывалю. Стваральнік музея – мясцовы краязнаўца Дарафей Фёнік – зацікаўлены сваёй справай чалавек. Апроч таго, хату сваіх продкаў ён пераабсталяваў пад музей і з Бельска-Падляшска-

«Там па маёвуй росі»



Урачысты праход па вёсках



Спявае гурт «Бярда»

га перавёз мяшчанскі дом пачатку XIX стагоддзя. Гэта і стала асновай для музея, у якім пастаянна наладжваюцца ўрачыстасці. Вось і гэтым разам прайшло вялікае свята фальклору. Прыехалі ў Студзіводы калектывы з беларускага Палесся: з Моталы, Опаля, Тышковічаў, Залядыння, Махро і Снітава. Нават назвы населеных пунктаў ужо адлюстроўваюць адметнасць зямлі, якая да гэтага часу захавала свой непаўторны каларыт і тым самым



Гурт «Знаходка» з гарманістам М. Каткаўцом

выклікае асаблівую цікавасць. Большасць калектываў з Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Былі выступы і з Мінска – гурты «Гуда» і «Райгруд». Свята доўжылася чатыры дні, з 2 па 5 чэрвеня. І за гэты час адбываліся шматлікія выступы не толькі ў саміх Студзіводах, але і з выездам за горад. Незвычайна тое, што кожны з калектываў прадэманстравалі свае ўнікальныя спевы, а ў некаторых выпадках нават і народныя строі. Так, удзельніцы гурта «Бярда» з Залядыння (Іванаўскага ра-

хаваць цэласнасць касцюма, удзельніцы гурта не паленаваліся ўзяць і сапраўдныя лапці, якім таксама даволі значны век.

Усе калектывы змаглі паказаць самае лепшае, што памятаюць і чым ганарацца на Палессі. Гурт з Моталы прадэманстравалі багаты і разнастайны песенны фальклор, паказаў традыцыйны вясельны абрад, які ўключаў не толькі агледзіны, сватанне і вяселле, але і такі незвычайны абрад, як абмеры (прыходзілі абмераць розныя рэчы для будучага сумеснага жыцця). Вясельны абрад праходзіў у сапраўднай сельскай хаце, што ўваходзіць у склад музея, а гледачы размесціліся, як гэта было і раней, каля вокнаў. Не абыйшлося і без частавання гасцей прысмакамі.

Адметным стаўся калектыв «Знаходка» з таго ж Іванаўскага раёна. Не даваў прысутным адпачыць гарманіст Мікалай Каткавец, па словах Дарафея Фёніка, «лепшы гарманіст Палесся». Дый жанчыны-удзельніцы гурта на чале з Надзеяй Рыгораўнай Новік пакінулі незабыўныя ўспаміны: весяло, любоў і адданасць сваёй справе здзіўлялі прысутных. Тое самае можна сказаць і пра астатніх удзельнікаў свята.

Гэтым разам арганізатары пастараліся зрабіць так, каб як мага найбольшая колькасць жыхароў навакольных вёсак убачылі і пачулі гасцей з Беларусі. Для гэтага наладжваліся своеасаблівыя карагоды – праходы па вуліцах вёсак з песнямі і вітаннямі. Пад час такіх урачыстасцяў мясцовыя жыхары выходзілі на вуліцы сустракаць гасцей з радасцю, часам падхопліваючы знаёмыя песні, апроч таго яшчэ мелі магчымасць паслухаць калектывы ў мясцовых дамах культуры ці на адкрытых пляцоўках. Такія выступы адбыліся ў вёсках Нурэцк, Шчыты, Голы, дзе прысутнічалі кіраўнікі мясцовых уладаў, якія былі задаволеныя, што такія падзеі адбываюцца ў іх. Адзін з такіх канцэртаў у вёсцы Шчыты быў прымеркаваны да адкрыцця выстаўкі працаў мастака і майстра па дрэве Івана Супрунчыка з Брэста, якое адбылося ў мясцовым Цэнтры адукацыі і прамоцыі беларускай культуры. Яго мастацкія творы – гэта сапраўдныя шэдэўры культуры.

Свята прайшло, аднак ужо напрыканцы лета можна будзе працягнуць знаёмства з культурай Падляшша: арганізатары рыхтуюць фестывальную праграму, прысвечаную жніўнскім песням.

Павел
КАРАЛЁЎ
Фота аўтара



Выступае калектыв з Моталы



Не халоп царскі, а вялікі асветнік

3 гагоды 360-годдзя з дня нараджэння
Ільі Капіевіча

Калі ў жніўні 1697 г. Пётр I заявіўся з расійскім Вялікім пасольствам у Галандыю, то найперш пазнаўся з майстрамі ўсялякіх вырабаў і пачаў агітаваць умельцаў, увогуле таленавітых людзей, запрашаючы іх на працу ў Расію за любую плату. Асабліва імпанавалі яму славяне, якія прайшлі еўрапейскую школу і дасканалы ведалі не адно рамяство. Сярод іх аказаўся беларус (белы русіч,

літвін, беларусец) Ілья Фёдаравіч Капіевіч, які таксама ўслед за Пятром I называў сябе яшчэ і Ільём Фёдаравым. Ён, можа, паходзіў з роду Піліпа Капіевіча – казначэя Заблудаўскай друкарні, заснаванай Іванам Фёдаравым ды Пятром Мсціслаўцам? (Пра П. Капіевіча неаднойчы ўпамінаў у сваіх даследчых працах гісторык XIX ст. Я. Лукашэвіч.)

На ўсё жыццё запомнілася Капіевічу ягонае сустрэча з Пятром I. Цяга цара да навукі і асветы, кнігалюбства і ахвота зрабіць усё сваімі рукамі прывабіла, прываражыла, запаланіла маладога і прагнага да ведаў беларуса-эмігранта.

І былы палонны не шкадуючы ні сілы, ні здароўя ўзяўся за выкладчыцкую і перакладчыцка-выдавецкую працу. Праз пару гадоў у далёкай Галандыі адна за адной пачалі выходзіць рускамоўныя кнігі на так званым «амстэрдамскім шрыфце» з прадмовамі ці пасляслоўямі І. Капіевіча, або Капіевіцкага.

Хто ж такі Ілья Капіевіч? Адкуль ён родам і як апынуўся ў Галандыі? Пра гэта стала трохі вядома з тых прадмоваў ды пасляслоўяў, што змясціў сам аўтар у выдадзеных у замежжы на рускай мове кніжках, а найбольш паведамлілі даследчыкі, якія амаль тры стагоддзі шукаюць звесткі і факты пра яго.

У «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі» пра нашага нападзубытага земляка сказана надзвычай сціпла: «Капіевіч (Капіевіцкі) Ілья Фёдаравіч (каля 1651 – 1714), асветнік, кнігавыдавец. Нарадзіўся ў Беларусі. Вучыўся ў Слуцкай гімназіі. У Амстэрдаме выдаваў кнігі для Расіі. Прыхільнік рэформаў Пятра I. Прапагандаваў свецкія навукі, садзейнічаў развіццю асветы і распаўсюджванню навуковых ведаў у Расіі. Склаў і выдаў першыя на рускай мове падручнікі і кнігі (арыфметыку, руска-

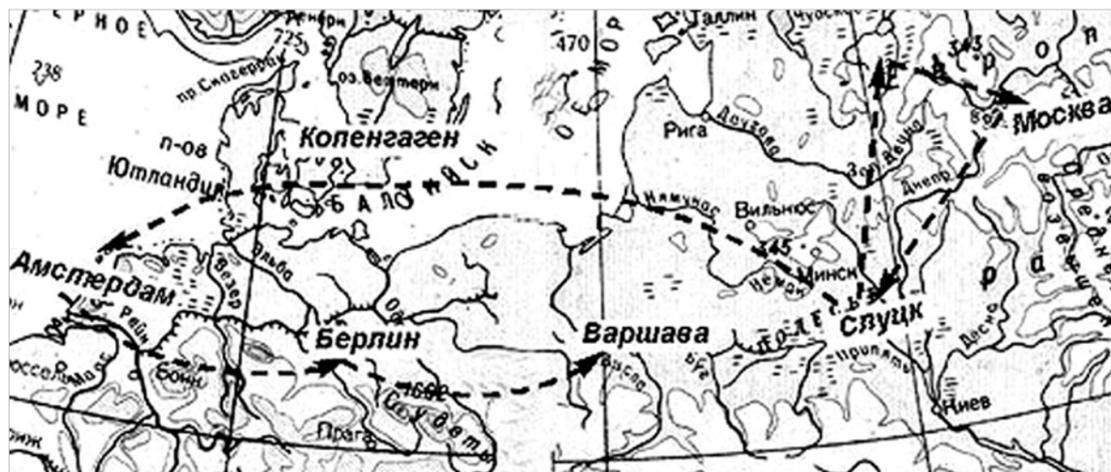


Схема жыццёвых шляхоў І. Капіевіча

лаціна-нямецкі, руска-лаціна-галандскі слоўнікі), каляндар, навучальныя дапаможнікі. Пераклаў і выдаў байкі Эзопа. Аўтар першай на рускай мове зорнай карты. З 1699 да 1706 г. надрукаваў каля 20 кніг. Апошнія гады жыў у Маскве, працаваў у Пасольскім Прыказе». У «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі» дадаецца толькі тое, што ён нарадзіўся на Мсціслаўшчыне, быў яшчэ перакладчыкам і паэтам, «звездаў ганенні езуітаў, выехаў у Галандыю, дзе працаваў у друкарні», «удзельнічаў у рэформе рускага пісьма 1708 г.», «яго значэнне для рускай пісьменнасці адзначаў А. Пушкін» і што «светапогляд яго «па духу рэнесансавы»». Абодва разы прыводзіцца спіс надрукаваных і напісаных Капіевічам кніг (10 назваў), а таксама літаратура пра яго да 1972 г. (5 крыніцаў). І ўсё! На вялікі жаль, і ў спецыялізаваным біябібліяграфічным слоўніку «Усходнеславянскія мовазнаўцы» М.Г. Булахавы пра гэтую асобу звестак яшчэ меней. А ён жа – прамы і непасрэдны прадаўжальнік рознабаковай дзейнасці Ф. Скарыны і С. Полацкага, якія ўсё больш раскрылі вочы не толькі землякам, але і суседзям – рускім. Ужо той факт, што Капіевіч стаў адным з ініцыятараў і сааўтараў грамадзянскага шрыфту – працягу мадыфікацыі кірыліцы, прыстасаванай да друкарскага станка Ф. Скарынам, гаворыць пра выключны талент яшчэ аднаго з нашых землякоў-эмігрантаў.

Пра паходжанне Ільі Капіевіча наша навука пакуль не сказала свайго апошняга слова. Ягонаю радзімай лічаць і Брэстчыну, і Мсціслаўшчыну, і Слуцкіну, і Віцебшчыну.

У прадмове да адной з першых кніг, перакладзеных з лацінскай мовы на рускую, І. Капіевіч гаворыць: «На всю землю Полскую прогневался был великий государь (цар Алексей Михайлович. – М.А.) и повеле огнем и мечем разорити, а отцу моему пощадил великий государь, повелевши совсем дом его сохранить, придавши караул и двух трубачей, иже оглашаша, дабы никто не посмел в двор заехати, не токмо запалити... По сем, егда Хованский (той самы, хто запачаткуе Хаваншчыну і пойдзе на плаху ў 1682 г. – М.А.), великий гетман, ходи под Ляховиче город с войскими силами, тогда боярский сын с Бежицкия пятины противу наказа великого государя меня малого, в девятом году, украл и завез с собою. А я с полонения, противного наказу великого государя, сбежал и был под великим государем шесть лет. В те поры езуиты, попы римския веры, пред королем Казимиром возпослушествоваша на мя свидетелство ложное: сказаваша, что я еретик, изменник, передался великому государю. Сею же лестною упросиша себе деревню мою с мужиками у короля. Сея ради вины, великий государь, пребываю в Амсте-

бильную выснову, што І. Капіевіч нарадзіўся каля 1651 г. на Брэстчыне, бо І.А. Хаванскі «штурмаваў Ляхавічы ў студзені 1660 г.». Далей даследчыкі (напрыклад, І. Сацута і інш.) раскапалі, што, вярнуўшыся з так звананага «літоўскага палону», Ільючок як сірата паступае ў Слуцкую кальвінскую школу – «першую гімназію на ўсходнеславянскіх землях», заснаваную ў 1617 г. Янушам Радзівілам. Школа (гімназія) рыхтавала і выпускала духоўныя асобаў і настаўнікаў, якія атрымлівалі ґрунтоўныя веды, дастатковыя і для паступлення ў той ці іншы ўніверсітэт Еўропы. Як надзвычай здольнага выпускніка накіроўваюць Радзівілы І. Капіевіча працягваць вучобу ў Амстэрдаме – самы знакаміты горад XVII ст.

Яшчэ на Радзіме Ілья свабодна авалодаў грэчаскай, лацінскай, польскай, нямецкай, галандскай і іншымі жывымі ды мёртвымі мовамі, паспеў стаць пратэстантам, ахвотна прыняўшы рэфармацкую веру. Таму ён лёгка зблізіўся з элітаю Амстэрдама і паводле пратэццыі амстэрдамскага бургамістра М. Вітзента, які добра ведаў рускую мову (быў у Расіі і напісаў кнігу пра татара-мангольскае іга), трапіў спачатку ў рэфармацкую духоўную школу, а потым атрымаў пасаду кандыдат-пастара Амстэрдамскага сабора.

Веданне рускай і галандскай моваў далі магчымаць нашаму земляку выкладаць розныя мовы падданым рускага цара – князям, дваранам, валанцёрам і іншага роду разнастайным стажорам. Пасля ж асабістага знаёмства з Пятром I пачынае сваю перакладчыцкую ды выдавецкую дзейнасць. Неўзабаве наш зямляк атрымлівае і плату за сваю працу – было заплачана золатам ды яфімамі.

Акрылены падтрымкай, ён перакладае на рускую мову кнігу за кнігай. Але ўжо ў маі 1698 г. да яго дайшлі чуткі, што цар дазволіў багатаму амстэрдамскаму негачыянту Яну Тэсінгу манапольна выдаваць і прадаваць кнігі, надрукаваныя па руску. Праўда, была і агаворка, што дазваляецца друкаванне розных кніг, апрача царкоўных грэчаскага закону (маўляў, на Русі неблагія друкарні на царкоўнаславянскай мове!). Усім іншым забаранялася прывозіць у Расію і прадаваць надрукаваныя кнігі пад пагрозай штрафу ў 1 000 яфімаў, з якіх $\frac{2}{3}$ ідуць у казну, а $\frac{1}{3}$ – Тэсінгу.

Мікалай АБАБУРКА
(Паводле кнігі «Сыны і па- сынкі Беларусі», Мінск, 1996 г.)

(Працяг будзе)



І. Хаванскі

родаме. По шести же летам умилосердился великий государь и повеле меня пустити в свою землю с Цехановецким, воеводою мстиславским...». На аснове працытаванага беларускага даследчыка В.І. Пратасевіч ро-



Назвы нагадваюць

Вёска Антонаўка ў недалёкім мінулым паціху вымірала. Але нанова адбудаваўся і памаладзела пасля Чарнобыльскай трагедыі. Як кажуць, не было шчасця, дык няшчасце памагло. Раскінуліся для перасяленцаў сучасныя катэджы, адкрылі школу-садок, дзіцячыя галасы зноўку напоўнілі наваколле звонкім смехам. Вёску з усіх бакоў абступіла лес. З поўдня падступае да вёскі Чаплін, з захаду – Шараеў бярэзнік, з усходу – Піліпаў алешнік, на поўначы пасаджаны гадоў сорок таму гонкі хваёвы бор. З перасяленцаў амаль ніхто не ведае, чаму такія назвы атрымалі лясныя масівы, ды і з старажылаў толькі некаторыя ўзгадваюць непрыдуманых гісторыі.

Шараеў бярэзнік

На захад ад Антонаўкі праз шырокае поле пачынаецца лясны масіў, празваны ў народзе Шараеў бярэзнік. Сёння ён мала нагадвае бярозавы гай: беластвольны бярозкі перамяшаліся са стромкімі соснамі, а далей, у Бярозавага балота, цягнуцца густы алешнік. Людзі любяць гэтыя мясціны: тут заўжды шмат грыбоў. Іншы раз лес абходзіш – пуста, а завітаеш у гэтыя мясціны – заўсёды патрапіш на грыбныя сямейкі лісічак, падасінавікаў, падбярозавікаў. Баравікі і тыя чамусьці пераважна вядзюцца тут. Нізкая мясціна, дрыгва стварылі спрыяльныя ўмовы для ажыны, маліны, можна паласавацца тут і чарніцамі. У Шараевым бярэзніку заўжды многалюдна: землі чыстыя ад

радыяцыі, паветра напоўненае хмельным водарам.

Браты Андрэй і Пятрак Шараевы жылі на ўскраіне вёскі. Было гэта яшчэ да вайны. Пачыналася грыбная ці ягадная пара – шукалі іх у лесе. На ўзлесі вецер насяеў шматлікіх зарнятак бярозы, якія давалі па вясне дружныя ўсходы. Іх рэзалі на венікі, нарыхтоўвалі корм для козаў, якіх у вёсцы было шмат. А бярозкі кожную вясну давалі ўсходы. Выраслі браты зберагчы бярэзнік. Далучыліся да іх сябры, абгарадзілі надзел зямлі каля Бярозавага балота, каб каровы не ламалі дрэўцы, расчысцілі хмызняк. Дарослым спадабалася задума хлопцаў, пачалі нарыхтоўваць венікі ў іншым месцы. Бярозкі пакрысе дужэлі, перад вайной ператварыліся ў прыгожыя, ладныя дрэўцы, цеша-

чы людское вока. Людзі пачалі называць гэтую мясціну Шараеў бярэзнік. Знішчыла вайна шмат лесу, не пашкадаваўшы і бярэзнік. Прайшлі гады, лес зноў набраўся моцы, ажыў. Высокія беластвольныя бярозы зноў ужываліся побач з іншымі дрэвамі. А назва засталася ранейшая.

Чаплін

На поўдзень ад Антонаўкі лес таксама пачынаецца бярозкамі-прыгажунямі. Стромкія гонкія, яны сваімі верхавінамі, здаецца, упіраюцца ў блакітны небасхіл. Сёння гэтае месца можна назваць зонай адпачынку. Гады чатыры таму шквал буры і навальніцы зламаў шмат бярозак. Але гаспадарская рука чалавека зрабіла парадак. Чаплін паранейшаму ветліва сустракае наведнікаў. Пасталелыя бярозы больш не баяцца пілы і сякеры, бо быў час, калі людзі бязлітасна высякалі дрэўцы таўшчынёй з чалавечую руку, асабліва ўзімку, калі ад вёскі да Чапліна стаяў суцэльны лёд, дровы можна было хутка прывезці. Пасляваенны галодны і халодны час прымусіў людзей ісці на неабду-

манья ўчынкi. Адзін са старажылаў вёскі раскаваў, што ноччу на санках перавозіў да сотні танюсенькіх бярозак, каб раніцай пасячы і схаваць. Кожны год пасталелыя бярозкі траплялі пад сякеру. Ці можа мы сёння асуджаць тых людзей, хто губіў маладыя дрэўцы, каб выжыць у цяжкі час? Пытанне спрэчнае. Траплялі пад пілу большыя дрэўцы, малыя заставаліся. Узлесе кожны год выглядала аднолькава: маленькія кволыя дрэўцы, што цягнуліся да сонца, якім так хацелася жыць.

У тыя гады сярод насельніцтва поспехам карысталіся кінастужкі з Чарлі Чапліным. І ўвесь гэты бярозавы хмызняк нехта жартліва празваў Чаплін. Можа, таму што бярозкі былі падобныя ростам на Чапліна, а можа, яшчэ што. Хто цяпер прыгадае? А бярозавы гай і сёння носіць імя амерыканскага акцёра.

Піліпаў алешнік

На ўсход ад Антонаўкі, каля пасёлка Чырвоны Кастрычнік прабягае даволі жвавы і ў сённяшні час раўчук, які нясе свае воды ў раку Вуць. Тут жа каля пасёлка захавалася возера, на беразе якога ў свой час стаяла сядзіба памешчыка Карчэўскага. Пачынаючы ад возера абাপал раўчука расце алешнік на працягу ўсяго пасёлка. Гледзячы на гэтыя тоўстыя алешыны, на

гэтыя цяністы лес, напоўнены спевам птушак і страктаннем конікаў, міжволі ўзгадваем старога Піліпа. Многія з жыхароў Антонаўкі памятаюць гэтага чалавека. Кажуць, што ён быў злосны, не любіў людзей. Толькі паверыць у гэтае цяжка. Заўсёды з кійком у руках ён пільнаваў «свой алешнік». А пільнаваць было ад каго. Кралі алешыны не толькі на дровы. Даводзілася старому Піліпу падымацца і ўночы: стук сякеры ў начной цішыні адразу даносіўся да слыху старога. Ён хуценька падымаўся, ускідваў на плечы ватоўку, браў свой тоўсты кій і ішоў да злодзея.

Даўно ўжо няма на свеце Піліпа, нават хаты не засталася, толькі кусты бэзу захаваліся непадалёк ад той мясціны, дзе стаяла яго хатка. А побач узвышаецца двухпавярховы катэдж. Піліпаў алешнік жыве, радуе людзей сваёй прыгажосцю, цешыць людское вока чароўным замілаваннем.

Розныя лёсы людскія: адзін пражыве – яго добрым словам ніхто не ўзгадае, а аб другім памяць жыве стагоддзі. Вечна будучы існаваць Шараеў бярэзнік і Піліпаў алешнік. Гаспадарчыя людскія рукі захавалі прыгожыя лясныя масівы для нашчадкаў.

Віктар СЕРПІКАЎ,
в. Насовічы
Добрушскага раёна

Гісторыя Свята-Пакроўскай царквы

Гісторыя гэтага храма пачалася ў XV стагоддзі, калі Дварэц ужо сфарміраваўся як мястэчка, а мястэчка абавязкова мела свой храм. Гэта была грэка-каталіцкая царква з адпаведным інтэр'ерам, абразамі і вернікамі. Насельніцтва мястэчка ў той час амаль поўнасна належала да шляхты і вызнавала ўніяцтва. Царква праіснавала да сярэдзіны XIX стагоддзя. У 1831 годзе ў нашых мясцінах успыхнула паўстанне супраць расійскіх захопнікаў. Дварэцкая шляхта ўстала пад штандар Станіслава Солтана і прыняла актыўны ўдзел у паўстанні. Пасля паразы паўстання дварчане былі жорстка пакараныя, многія былі расстраляныя і высланыя. Расійскія ўлады жорстка паставіліся і да апошняга ачага ўніяцтва на Дзятлаўшчыне – царква стала праваслаўнай. З тамбоўскай губерні быў прысланы святар Канстанцін Антонавіч Качаноўскі.

Храм быў драўляны, яму патрэбен быў значны рамонт. Акрамя таго, патрэбна было змяніць унутраную планіроўку ў адпаведнасці з новымі ўмовамі. Улічыўшы ўсе цяжкасці перабудовы, вырашылі будаваць новы храм, а стары драўляны быў разабраны і перанесены на тэрыторыю грэка-каталіцкіх могілак. Цяпер гэта была ўжо невялікая капліца. У 1958 годзе яе спалілі мясцовыя безбожныя.

Новы храм пачалі будаваць у 1866 годзе. Асвечаны ён быў 14 кастрычніка 1869 года ў гонар Пакроваў Найсвяцейшай Багародзіцы. Пабудаваны на падставе старажытнарускага царкоўнага дойдства па праекце гродзенскага

губернскага архітэктара Міхайлоўскага.

Цагляны, з магутнымі прыземленымі формамі, новы храм як бы ўвасабляў цвёрдасць і непахіснасць новай улады. У храме да нашага часу захаваліся абразы, манера выканання якіх характэрная для грэка-каталіцкай плыні. Яны засталіся храму ў спадчыну ад уніяцкай царквы, як і абраз з выяваю Архангела Гаўрыіла, што ўпрыгожвае паўночныя дзверы алтара. І, вядома ж, самы любімы сябрамі клуба «Спадчына» абраз Вострабрамскай Божай Маці. Храм мае прасторную прыхрамавую тэрыто-



Інтэр'ер царквы, фрагмент



Царква Пакрова
Найсвяцейшай Багародзіцы

рыю, абнесеную мураванай агароджай, якая цудоўна захавалася да нашых часоў. Але робяцца захаваны, каб яе знішчыць – яна, ці бачыце, не ўпісваецца ў аграгарадок. Гэтага дапусціць ні ў якім разе нельга – парушыцца архітэктурнае адзінства ансамбля.

Храм унікальны тым, што з часоў пабудовы ў ім не перапыняліся набажэнствы. Нават і ў самыя суровыя савецкія часы. Найперш, вядома, дзякуючы заступніцтву насельніцтва і настойлівасці святароў.

**Наталля ЛЯЎКЕВІЧ, м. Дварэц
Дзятлаўскага раёна**

Фота [www:radzima.org](http://www.radzima.org)



Мой светлы кут

Мяне завуць Арына, прозвішча – Глушакова. Гэта радавое прозвішча майго таты, Васіля Віктаравіча (17.03.1970 г.н.), які нарадзіўся і вырастаў на Магілёўшчыне ў сям’і Віктара Цімафеевіча Глушакова (03.12.1930 г.н.) і Марыі Пятроўны Уласавой (25.11.1933 г.н.). У таты два браты: Раман (07.01.1959 г.н.) і Іван (21.07.1968 г.н.), і дзве сястры – Зінаіда (07.02.1950 г.н.) і Антаніна (22.07.1957 г.н.).

Мая мама Вераніка Мікалаеўна мела дзвячоае прозвішча Сіняк. Яе радзіма – вёска Клыпенка Барысаўскага раёна. Адсюль вядзецца род майго дзядулі, Мікалая Васільевіча Сіняка (15.07.1940 г.н.). Акрамя мамы, у яго сям’і ёсць яшчэ тры дачкі: Антаніна (19.04.1968 г.н.), Лілія (05.10.1969 г.н.), Ірына (23.03.1972 г.н.), і сын Аляксандр (26.10.1966 г.н.).

Маю бабулю па маці звалі Ніна Сапронаўна (01.01.1944 г.н.), дзвячоае прозвішча Сакавец. Яе не стала ў 2000 годзе. З таго часу нашая невялікая сям’я – мама, тата, дзядуля і я – жыве ў ладзе і згодзе ў спакойнай і прыгожай Клыпенцы. Дзядуля – пенсіянер, але яшчэ моцны здароўем і вельмі працавіты. У нас вялікая гаспадарка: конь, карова, свінні, куры, гусі і нават вушастыя і пухнатыя трусы. Таму пасля вучобы і работы ўсе занятыя хатнімі справамі. Але нягледзячы на такую занятасць кожны вечар мы збіраемся разам, і нам заўсёды весела і цікава.

Мае бацькі – настаўнікі. Тата выкладае геаграфію, а мама намеснік дырэктара школы па выхаваўчай рабоце, таксама выкладае фізічную культуру. Яны працуюць у Аздзяціцкай школе, а я кожны дзень езджу на вучобу ў Мётчанскую школу, дзе пачала вучыцца з першага класа і не магу ўявіць сябе ў іншым калектыве. Таму і дабіраюся на рэйсавым аўтобусе за 30 кіламетраў і такім жа чынам вяртаюся дамоў.

У нашым класе толькі шэсць вучняў, таму даводзіцца быць актыўнай на ўсіх уроках. Стараюся вучыцца добра, наведваю факультатывы і гурткі, удзельнічаю ў разнастайных мерапрыемствах. А яшчэ я вельмі люблю выконваць творчыя заданні па беларускай мове і літаратуры, асабліва тыя, што звязаныя з гісторыяй род-

нага краю, з даследаваннем гісторыка-культурных з’яваў. Мне падабаецца хадзіць да старых людзей, слухаць іх расказы, услухоўвацца ў іх гаворку, уяўляць тое, пра што яны апавядаюць.

У нашай вёсачцы ўсяго толькі 60 хатаў, трэцяя частка з іх ужо нежылыя. Але жывуць тут цікавыя людзі. Яны шмат чаго перажылі за свой век, але не страцілі прагі да жыцця і працы. Яны летам даглядаюць свае падворкі, агароды, сустракаюць унукаў з горада, зімой некаторыя ад’язджаюць да дзяцей, а астатнія праводзяць у спакоі доўгія зімовыя вечары.

Памятаю, як аднойчы я пачала раскаваць бабулі пра міфічных духаў і істотаў, выявы якіх бачыла ў кнізе «Беларускі фальклор». Пытаюся ў яе, ці даводзілася ёй сустракацца з Дамавіком ці Лазнікам. А бабуля кажа, што калісьці ў яе палісадзе (у агародчыку перад хатай) завёўся Кветкачорт: яна пасодзя кветкі, а на другі дзень яны ўжо вырваныя ляжаць. І тады гаспадынька здагадалася, што Кветкачорту не падабаюцца гэтыя кветкі. Яна ўзяла ў суседкі іншую расаду, і ўсё супакоілася.

А ў хаце, дзе гаспадары не ўмеюць адзенне ўпарадку трымаць, казала ба-

буля, можа з’явіцца Святочны Злодзей. У буднія дні яго не відно, а вось у свята працуецца людзі, давай на кірмаш збірацца, а знайсці нічога не могуць, нават тое, што звечара падрыхтавалі, усё

пераблытана: то не там ляжыць, а то і зусім знікла невядома куды. І тут ужо адно спасенне – прыбраць у хаце і адзенне ад людскога вока схавала.

Распытвала я ў бабулі і пра колішняе жыццё, пра працу і адпачынак вяскоўцаў. Запомніліся словы, якімі на Каляды звалі Мароза: «Мароз, Мароз, хадзі к нам каўбасу есці! Улетку не хадзі, дзяцей не студзі, а то ратыў табе пугай вочы павысцьбае!».

У маладосці бабуля часта ўдзельнічала ў хрэсь-

бінах. Так называецца абрад, які праводзіцца ў хаце, дзе толькі што пахрысцілі дзіця. Вазілі яго хрысціць у царкву. Людзі былі тады небагатыя, але вельмі вясельны і гасцінныя. Галоўнымі гасцямі на хрэсьбінах былі бабка, кум і кума, якіх садзілі на покуці. Калі садзіліся за стол, то спявалі такую велічальную песню бацькам дзіцяці:

*Дзякуй таму кавалю,
а што здзелаў нам гульню.
Ён і ручачак не хукаў,
малаточкам не стукаў.
Без молату, без кувалда
паглядзелі дзіця ладна.*

У канцы абеду прадавалі «бабіну кашу». Кашу з прасяных крупаў пры-

носілі ў гліняным гаршку, накрытым талеркай, а паўзверх яшчэ і сурвэткай ці белай хусцінкай. На талерку госці па чарзе складвалі грошы ці яйкі – выкуплялі кашу. Дары, сабраныя за яе, належалі бабцы-павітусе, але яна часцей за ўсё аддавала іх «малому на мыла». Пасля выкупу кашы кум адным ударам разбіваў гаршчок аб стол і з чарапкоў «карміў» гасцей. Частаваліся, затым выходзілі з-за стала, танцавалі, плялі. Жартавалі з бабкі, з кумоў, але на жарты ніхто не крыўдзіўся. Нагуляўшыся, садзілі бабку на санкі або на тачку і цягнулі ў краму, патрабавалі «выкуп». Па дарозе спявалі:

*Ой, запрагайце,
ой, запрагайце
А дзвянаццаць сабак,
а дзвянаццаць сабак,
А павязём мы,
а павязём мы
А бабулю ў кабак,
а бабулю ў кабак.
Наша бабуля,
наша бабуля
А катацца любіць,
а катацца любіць,
А яна нам, а яна нам
Гарэлачкі купіць,
гарэлачкі купіць.*

Пасля гулянку госці разыходзіліся. Гаспадыня на развітанне дарыла хросным пірагі – «кумавікі».

Шмат цікавага і незвычайнага пачула я і ад іншых блізкіх родзічаў. Мінулай зімою ў нас некалькі месяцаў жыла татава маці – баба Маша. Аднойчы яна раскавала мне такую гісто-

...Гэтая гісторыя так мяне ўразіла, што я ператварыла аповед у вершаваную легенду. Мой твор удзельнічаў у літаратурным конкурсе «Гімн лясны пяю Беларусі», а затым яго надрукавала «Краязнаўчая газета»

рыю. У іх вёсцы, што на Магілёўшчыне, жыла жанчына. Пра яе казалі, што яна не чыстая душой, чараўніца. Калі да яе ні зойдзеш, а на сталі збанок малака стаіць. А адкуль яму ўзяцца, калі ў хляве адзін бычок гадуецца? І вось адзін мужчына, ідучы раніцай у стойла па каня, убачыў, як гоняць кароў на пашу, а жанчына гэтая ідзе за чарадой, нешта шэпча сама сабе і цягне па траве поцілку. А мужчына не доўга думаючы аброць конскую пляхе на

траву, таксама цягне яе і шэпча: «Што табе, то і мне...». Прыгнаў каня. Павесіў аброць на цвік у сцяне, а з яе малако як пал’ецца! Мужчына давай посуд падстаўляць. Увесь запоўніў, а яно л’ецца і л’ецца. Пабег да той жанчыны, усё раскаваў. Разлавалася чараўніца, але пайшла на выручку. Пашаптала ля аброці – малако і спынілася. А яна кажа: «Яшчэ раз зробіш так – усё жыццё ў малацэ плаваць будзеш». І знік той мужчына невядома куды.

Незабыўны след у душы пакінулі і расказы пра вайну. Я блізка да сэрца прымаю ўсё, што звязанае з Вялікай Айчыннай вайной. Аднойчы пра вёску Гумны Барысаўскага раёна паказвалі па тэлебачанні дакументальны фільм, а там жывуць нашыя родзічы. Героямі фільма былі мясцовыя жыхары, якія перажылі акупацыю, сталі ахвярамі мясцовага паліцая-зрадніка. Дзядуля нават пазнаў на экране сваю радню. А затым раскаваў мне пра незвычайны дуб, які расце каля Гумнаў. Гэтая гісторыя так мяне ўразіла, што я ператварыла аповед у вершаваную легенду. Мой твор удзельнічаў у літаратурным конкурсе «Гімн лясны пяю Беларусі», а затым яго надрукавала «Краязнаўчая газета».

Я вельмі люблю творчыя заняткі па мове і літаратуры. На іх ёсць магчымасць даведацца, пра што разважаюць і пішуць мае аднакласнікі, парадавацца за сяброў, выявіць уласныя здольнасці, падзяліцца сваімі думкамі, адчуць падтрымку настаўнікаў, шчыра сказаць пра тое, што хвалюся. Але прызнаюся – мне найбольш пада-

баецца пісаць пра светлае і радаснае. Таму, што ў размовах з носьбітамі традыцыяў я зразумела: на свеце ёсць Дабро і (на жаль) Зло, але толькі ад самога чалавека залежыць – чаго будзе больш у яго жыцці. Кожны з нас павінен жадаць іншаму тое, што жадае сабе самому. Тады жыць усім будзе толькі ў радасць!

*Арына ГЛУШАКОВА,
удзельніца ўзорнага
фальклорнага
калектыву «Берагіня»*

¹ Даследчая праца напісаная ў 2005 г. вучаніцаю 7 класа Мётчанскай СШ Барысаўскага раёна (кіраўнік – А.А. Абрамовіч).



Міжканфесійная барацьба на Мёршчыне ў XVII—XIX стагоддзях

Мёршчына, як вядома, здаўна з'яўляецца перакрываўнаю народай, мовай, культурай і рэлігіяй. Раней тут, як і паўсюль, жылі язычнікі. Гэта былі як балты, так і славяне. Першы рэлігійны водападзел утварыўся на тэрыторыі сучаснай Мёршчыны тысячу гадоў таму. Акурат у той час на нашым раёне, па рацэ Волце праходзіла сталая балта-славянская мяжа. На левым, заходнім, беразе жылі балты-латгалы, а на ўсходнім, правым, славяне-крывічы.

Паводле хрышчэння Русі 988 года хрысціянізацыі падлягалі толькі славяне. Вядома ж, паводле ўсходняга абраду (пазней – гэта праваслаўная канфесія). Балты заставаліся язычнікамі. Потым яны паводле ўмоваў Крэўскай уніі 1385 года былі ахрышчаныя ў каталіцтва. Але яно на Мёршчыне распаўсюджвалася вельмі марудна. Першыя касцёлы вядомыя толькі з канца XVI стагоддзя. Затое язычніцкія курганы на поўнач ад Мёраў датуюцца і XVIII стагоддзем. Мёрская царква вядомая з 1641 года, калі яе заклаў суддзя браслаўскі Себасцьян Святаполк-Мірскі. З 1612 года існаваў і мёрскі праваслаўны манастыр. Але сын Себасцьяна Міхаіл быў чалавекам іншых поглядаў. 20 снежня 1690 года ён сабраў банду і напаў на манастыр. Манахаў, пасля збіцця і здзекаў, звязаных і распранутых выгналі ў заснежанае поле. Гэтая падзея дайшла нават да Пятра I, які ў 1720 годзе скардзіўся каралю Рэчы Паспалітай на гвалтоўнае закрыццё мёрскага праваслаўнага манастыра. Ён так і пісаў, што манахі былі «выбіты вон». Царква мёрская была абрабаваная і разбураная. Званы з яе былі знятыя, каб выкарыстаць для мясцовага касцёла, але адзін з іх пры перавозцы праз Мёрскае возера патануў. У 1970-я гады яго не змаглі падняць нават савецкія вадалазы. Другі зvon патрапіў на званіцу местачковага касцёла. У 1866 годзе міравы пасярэднік Васенка, які тады працаваў у Мёрах, напісаў у «Віленкі веснік» артыкул пра мястэчка. У ім апроч іншага распавёў, што на званіцы храма вісіць зvon, на якім кірыліцай напісана, што належыць ён мёрскай цар-



Царква ў Лявонпалі, былая ўніяцкая, пабудаваная ў пач. XVIII ст.

(фота С. ПАНІЗЬНІКА)

кве «не в унии состоячей». І гэты зvon вісеў там яшчэ ў 1866 годзе.

Калі з'явіўся ў Мёрах касцёл, дакладна не вядома. Але паводле некаторых звестак ён ужо існаваў у XVII стагоддзі. А ксёндз Бародзіч, які быў пробашчам у Мёрах у пачатку XX стагоддзя, сцвярджаў, што касцёл існаваў ужо ў XVI стагоддзі. Спачатку ён быў драўляны. У 1781 годзе дабудоваўся і капітальна рамантаваўся.

Ёсць апісанне храма за 1842 год.

Касцёл быў невялікі, прадаўгаваты. Меў даўжыню прыкладна 20 метраў, шырыню 7,5 метра. Гэта ў пяць разоў меней за сённяшні. Але ж вядома, што



Выгляд царквы ў Лявонпалі ў пач. XX ст.

касцёл дабудоваўся ў 1781 годзе. І хутчэй за ўсё –

удоўжкі. Гэта значыць, што да 1781 года яго памеры былі 7,5 на 10 метраў, што вельмі мала. Мёрская парафія адносілася да 4-га класа, мела гадавы прыбытак 50 рублёў. Натуральна, што пры такіх даходах яна магла існаваць толькі з дапамогай дзяржавы – штогод атрымлівала ад казны 282 рублі. Касцёл меў 30 га зямлі.

Касцельная бібліятэка мела 50 тамоў. Гаспадарчыя пабудовы і плябанія знаходзіліся ў аварыйным стане. Насельніцтва мястэчка і навакольных вёсак было пераважна каталіцкім. У Мёрскай воласці паводле дадзеных XIX – пачатку XX стагоддзяў каталікі складалі 80–85 працэнтаў. Але жыхары рэгіёну каталіцтва прынялі, хутчэй за ўсё, вельмі позна. Наўрад ці раней XVIII стагоддзя. Да гэтага часу тут захоўваліся



Крыжы на старых могілках у Лявонпалі

(фота С. ПАНІЗЬНІКА)

значныя перажыткі язычніцтва.

Праваслаўе, якое ў свой час насаджаў Себасцьян Мірскі, вядома, не паспела пусціць тут глыбокія карані. А таму насельніцтва ўжо да канца XVIII стагоддзя было шчырымі каталікамі. Але ўсё гэта тычыцца паўночна-заходняй часткі сённяшняга Мёрскага раёна, да лініі Пераброддзе-Мёры-Лявонпаль, дзе і цяпер пераважае каталіцтва. На ўсход ад Волты панавала праваслаўе (у XVIII стагоддзі – 1839 год – унія). Больш складаная сітуацыя стварылася на паўднёвы захад ад мястэчка, на абшары Мёры – Новы Пагост, дзе здаўна жыве змешанае ў канфесійных адносінах насельніцтва. Тут прыкладна па траціне праваслаўных, каталікоў і старавераў. А раней яшчэ жылі іудзеі і крыху мусульманаў.

Аднак свае карэктывы ў канфесійную сітуацыю на Мёршчыне ўнёс 1839 год – год скасавання ўніі. Усе ўніаты, у тым ліку і ў нашым раёне, былі гвалтоўна пераведзеныя ў праваслаўе. Каталікоў пад час гэтага мерапрыемства ў асноўным не чапалі, але дазналіся – у Мёрах калісьці была царква, і мясцовыя дзяржаўныя і царкоўныя ўлады вырашылі, што ў мястэчку і ваколіцах жывуць былыя праваслаўныя. І пачалі іх таксама перахрышчваць. Пайшлі ад ракі Волты на захад, так дайшлі да ракі Мерыцы, якая выцякае з Мёрскага возера і цячэ паралельна Волце, упадаючы ў Дзвіну. На дварэ была вясна, Мерыца разлілася – ні праехаць ні прайсці. На гэтым перахрышчванні і спынілася. Так рака абараніла каталіцкую веру і з той пары з'яўляецца канфесійнай мяжой паміж каталіцтвам і праваслаўем. Хаця ўсходняя мяжа мёрскай каталіцкай парафіі і цяпер праходзіць па Волце.

Трэба для пэўнай дакладнасці дадаць, што на азначаным вышэй абшары Пераброддзе-Мёры-Лявонпаль існавалі цэрквы ў Казакове і Павяцці. Але Казакова і цяпер праваслаўная вёска ў атачэнні каталіцкіх. Тым больш, што там жывуць і стараверы, а вось Павяцце, дзе існавала царква да 1825 года, пакуль не згарэла, лічыцца цяпер ці не галоўным апірышчам каталіцтва ў раёне. Такім чынам, гэтыя дзве цэрквы не аказалі значнага ўплыву на канфесійную сітуацыю ў раёне.

Сяргей
ВАСІЛЬЕЎ,
г. Мёры

(Заканчэнне будзе)



Песні роднай зямлі

Слухай, мой хлопча, я раскажу табе казку, толькі ўважліва слухай. Не, яна зусім не страшная, гэта ўсё ўжо было ды былём парасло. Што такое былём? А гэта проста трава такая. Калі яе паспытаеш, то доўга пячы будзе, усё нутро гарыць у таго чалавека, каму давалося яе паспытаць. Дык слухай жа казачку, хлопчык.

Была калісьці на свеце прыгожая зямля. Стромкія хвоі ў барах цягнуліся да самага сонца, магутныя дубы збягаліся ў даліны рэк цяністымі гаямі, а вясёлыя птушкі гнездаваліся ў іх. Блакітнымі стужкамі беглі на поўдзень рэкі, салаўі ды ластаўкі поўнілі абшары песнямі каханья.

Прыгожыя працавітыя людзі жылі на гэтай зямлі. Нічога даражэй за яе ў іх не было. А што можа быць даражэй і прыгажэй за родную зямлю, якую Бог даў людзям? Срэбныя росы на лугах, белыя аблогі ў нябёсах, засеянае збажыной поле, што хвалюецца пад ветрыкам у сонечны дзень. Ці бачыў ты ўсё гэта, мой хлопчык? Ці слухаў цудоўныя песні людзей, што спяваюць разам з веснавымі салаўямі – сэрцам спяваюць? Але штосьці здарылася з тымі людзьмі. А што здарылася,



Фота Алеся САЧАНКІ

можа, ты сам некалі знойдзеш на гэта адказ, я не ведаю.

Усё часцей сталі паглядаць яны ў бок суседзяў: там гарады вялікія, дамы да хмараў дастаюць і музыка дзень і ноч на вуліцах чутная. А зьяне ўначы – дык і сонца не трэба! Сталі марыць: нам бы так!

А тут суседзі побач горад будаваць сталі, новую электрастанцыю задумалі. Шумна, весела там, усё наваколле свеціцца і дзень, і ноч. Узрадаваліся, да суседзяў падаліся. Паномаму, прыгожа жыць сталі: у кватэрах цёпла і ўтульна, у крамах усяго шмат, песні з кожнага айна люцца – весела! Не трэба больш напружвацца, не трэба прыслухоўвацца ды ўглядацца, думаць не трэба!

Сляпымі і глухімі зрабіліся

людзі. І не заўважылі, што птушкі, якія заўсёды побач з чалавекам жылі, далей ад горада падаліся, у лясным гушчары ды балотах схаваліся. Цішыня ім патрэбная, каб песні спяваць ды дзетак выводзіць. Але ж сляпыя і глухія людзі не задумваліся пра гэта.

Тады і здрыганулася зямля. Ды так, што параскідала іх далёка ад той мясціны. Схамянуліся яны, але ж было ўжо за-

надта позна. Аглядзеліся – а ўсюды людзі жывуць, трэба і свае дамы будаваць. І пабудавалі – вялікія і светлыя. Вось толькі радасць сюды рэдка гасцяў заходзіць. Заходзіць, ды не да іх. Сюды часцей туга і маркота наведваюцца.

Але песень і казак сваіх не забываліся людзі. Ды толькі не спяваюцца яны на чужыне. Дзе можна пачуць іх, пытаеш?

У барах па-над Дняпром ды Прыпяццю, у лугах па-над Пціччу ды Сожам, у зімовым лесе пад заснежанымі ялінкамі. Прыслухайся да песні жаўрука рانیцай, да звону каласкоў на жытнёвай ніве, калі гойдае іх гарачы паўднёвы ветрык, і ты пачуеш гэтыя песні і казкі, што спрадвеку твой народ расказвае аб шчасці жыць на роднай зямлі. Ты запішы іх, мой хлопчык, а калі прыйдзе час сесці каля ложка твайго маленькага ўнука, раскажы яму надабранач адну з гэтых казачак, і каб была ў ёй пачутая табой песня зямлі.

**В. КАВЯРДА,
г.п. Камарын
Брагінскага раёна**

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 26

Уздоўж: 1. Купалка. 4. Скваркі. 8. Круг. 9. Хлеб. 11. Верашчака. 14. Туман. 15. Пятро. 16. Рана. 17. Звон. 20. Вечар. 21. Дзеці. 26. «Купалінка». 28. Абед. 29. Лада. 30. Вадзяны. 31. Вяночак.
Упоперак: 2. Унук. 3. Лілея. 5. Вочкі. 6. Кола. 7. Душа. 8. Кветка. 10. Бяроза. 12. Казанская. 13. Мядзведзь. 18. Навука. 19. Знічка. 22. Сушня. 23. Ключ. 24. Экран. 25. «Лета». 27. Гара.

Любоў ДАНИЛЕНКА

*Цяжкі водар, гаркавы
у бразільскае кавы –
Лёгка водар, салодкі
ў гарбаты з рамонкаў.*

*Вось таму й не хачу я
ў краіну чужую,
Цёплай ліпеньскай ноччу
ля стагоў заначую.*

*Пацалуся з сонцам
пад клёкат буслоў,
Зачаруюся веліччу
белавежскіх зуброў,
Не на хвалях Чырвонага мора,
а на сіні Браслаўскіх азёраў
Расцялю свае русыя косы,
А затым басанож па пракосах
Праімчу да чароўнай*

*крынічкі,
Дзе багіня красы
ў вяснянаціцаць гадоў
Мыла ў росах свае чаравічкі.
На змярканні*

*за срэбным радном павуцінкі
Маці ўбачу з жытнёвым
снапом*

*у бялюткай, як снег,
хусцінцы*

*А калі дабаруся да роднае
хаты,*

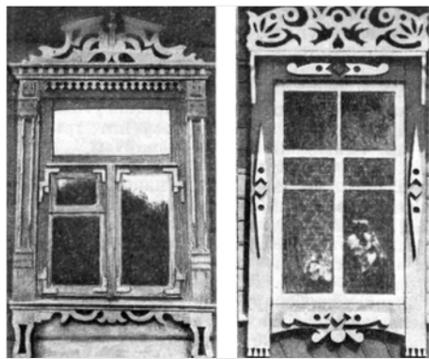
*Сяду з бацькам за стол
піць з рамонкаў гарбату.*

*...Цяжкі водар, гаркавы
у бразільскае кавы –
Лёгка водар, салодкі
ў гарбаты з рамонкаў.*

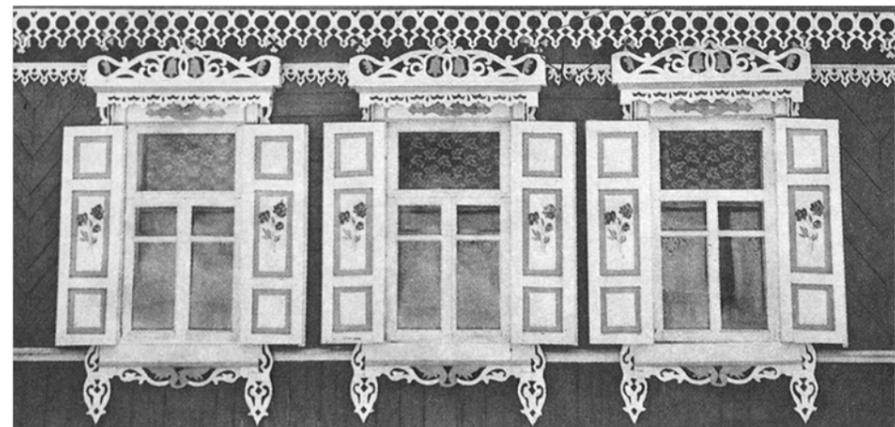
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛІШТВА ў архітэктуры – накладная, часам фігурная планка вакол ваконнага ці дзвярнага праёма. У драўляным дойлідстве – адзін з элементаў аздаблення знадворнай часткі жылля і грамадскіх пабудоваў. Найбольш пашыраныя формы – прамавугольная з трохвугольным, лучковым або складанай канфігурацыі завяршэннем. Асноўныя сродкі аздабы: краявая і скразная разьба геаметрычнага, расліннага ці зааморфнага характару, прафіляваныя накладныя элементы, паліхромная афарбоўка. У Бела-



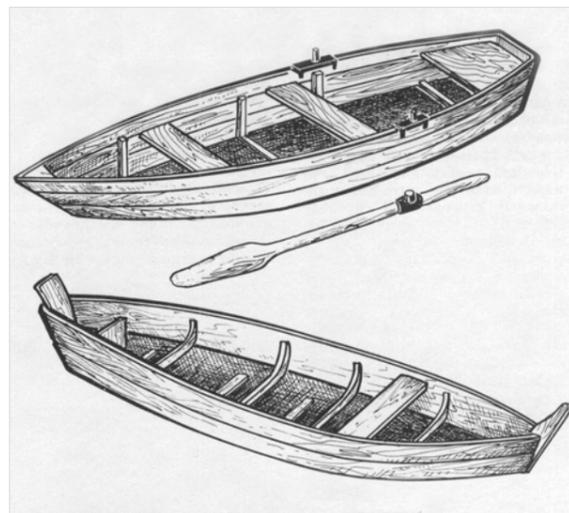
*Ліштвы акон жылых дамоў у в. Суднікі
Стаўбцоўскага раёна (злева)
і ў в. Стараселе Шклоўскага раёна*



Ліштвы і аканіцы жылога дома ў г. Ветка

русі адметныя шматслойнай ажурнай разьбой расліннага характару, шматпланавасцю кампазіцыяў завяршэнняў. Разныя ліштвы вядомыя з XI ст. (фрагмент знойдзены пры раскопках Полацка). Да XIX ст. па-мастацку дэкараваныя ліштвы рабілі пераважна ў гарадах і мястэчках. У 2-й пал. XIX ст. разнастайны дэкор з'явіўся ў сялянскім жыллёвым будаўніцтве. У сучасным народным жыллёвым будаўніцтве ўпрыгожаная разьбой і пафарбаваная ліштва – з'ява паўсюдная. На Міншчыне, Гродзеншчыне, захадзе Віцебшчыны пашыраныя ліштвы з гладкімі прафіляванымі ці фігурна выпілаванымі з адной дошкі завяршэннямі, з дэкорам геаметрычнага, зааморфнага ці расліннага характару. У цэнтральным Палессі (Пінскі, Столінскі р-ны) завяршэнні аздабляюцца шматслойнымі прафіляванымі планкамі, точанымі элементамі. Асаблівай разнастайнасцю і багаццем дэкару вызначаюцца ліштвы на ўсходзе Гомельшчыны (Веткаўская разьба).

ЛОДКА – назва рачных суднаў розных тыпаў, памераў і канструкцыі. Упершыню ўпамінаецца ў летапісах XIII ст. У перыяд позняга феадалізму тэрмін «лодка» паступова



Лодкі

страціў збіральнае, абагульняльнае значэнне. З XIX ст. лодкай пачалі называць невялікае судна для рыбалоўства, плятагонства, палявання, мясцовых перавозак людзей, жывёлы і грузаў. Бываюць двух тыпаў: выдзеўбаныя аднадрэўкі (човен, камяга, дубіца, дуб, шугалея) і дашчаныя (лодка, дашчанік, чайка, пласкадонка, кананерка). Дашчаныя пачалі вырабляць у 2-й пал. XIX ст. Да пач. XX ст. дзякуючы сваёй зручнасці, лёгкасці, устойлівасці яны амаль поўнасьцю выцеснілі традыцыйныя чаўны. У наш час рыбацкі карыстаюцца дашчанымі лодкамі (з'явіліся таксама надзіманыя, металічныя), часта з матарам, ветразем.